

Prikaz knjige

UDK: 004.738.5:336.7(049.32); 004.738.5:339

doi: 10.5937/ekonhor1402161T

PAYMENT SYSTEM TECHNOLOGIES AND FUNCTIONS – INNOVATIONS AND DEVELOPMENT

Nakajima, M. (2011). Hershey, USA: Business Science Reference,
ISBN 978-1-61520-645-2, XV+225

Nenad Tomić*

Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Period nakon Drugog svetskog rata u međunarodnoj ekonomiji karakteriše izraziti rast obima ekonomske aktivnosti. Na nacionalnom nivou beleže se visoke stope privrednog rasta, a na međunarodnom planu, sve je veći obim međunarodne trgovine i povećana ekonomska povezanost kompanija iz različitih delova sveta. Platni sistem, kao jedan od elemenata ukupnog privrednog sistema, ima naročit doprinos povećanju ekonomskih aktivnosti. Efikasni platni sistemi na nacionalnom planu omogućavaju adekvatnu cirkulaciju finansijskih sredstava i neometano odvijanje ekonomskih aktivnosti, dok na međunarodnom planu redukuju nesigurnost učesnika u međunarodnoj trgovini i doprinose povećanju obima razmene.

Knjiga pod naslovom *Payment System Technologies and Functions – Innovations and Development* (2011), autora Masashi Nakajima (Reitaku University, Japan), spaja teorijski i praktični pristup problematici organizovanja platnog sistema na nacionalnom i međunarodnom planu, zahvaljujući tome što je autor, pored

akademskog anagažovanja, radio više od dve decenije u Centralnoj banci Japana, a, takođe, i kraći period, kao predstavnik u Komitetu za plaćanja i saldiranje (CPSS) Banke za međunarodna poravnanja (BIS).

Knjiga počinje sadržajem prilagođenim osnovnom akademskom nivou, kojim se čitalac upoznaje sa bitnim elementima sistema plaćanja. Zatim su analizirani savremeni trendovi u razvoju sistema plaćanja i identifikovani ključni problemi i aktuelni mehanizmi za njihovo prevazilaženje. Samim tim, knjiga je namenjena i onim čitaocima koji nemaju predznanja iz ove oblasti, koji nakon prvog dela mogu da prate ostatak knjige, ali i stručnoj javnosti, jer sadrži obilje studiozno predstavljenih informacija. Knjiga je podeljena u četiri dela, a svaki deo organizovan je kroz nekoliko poglavlja.

Prvi deo knjige nosi naslov: *Osnovna znanja o sistemima plaćanja* (1-28 str.). Sastoji se od tri poglavlja i daje uvid u osnovne elemente sistema plaćanja, neophodne za razumevanje preostalog dela knjige. Prvo poglavlje definiše osnovne pojmove platne transakcije i objašnjava razliku između gotovinskih i bezgotovinskih sistema plaćanja, apostrofirajući značaj

* Korespondencija: N. Tomić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Đ. Pucara 3, 34000 Kragujevac, Srbija;
e-mail: ntomic@kg.ac.rs

bezgotovinskih sistema za funkcionisanje ekonomije. Naglašena je uloga centralne banke u sistemu plaćanja, bez obzira da li se pojavljuje kao operator sistema ili kao podrška likvidnosti sistema kojima upravljaju privatne institucije. U drugom poglavlju izvršena je klasifikacija sistema plaćanja prema više kriterijuma podele, pri čemu autor ističe da se kriterijumi međusobno ne isključuju, i da je moguće izvršiti višekriterijumsku klasifikaciju. Rizici saldiranja su predmet proučavanja trećeg poglavlja, u kome je izvršena klasifikacija ovih rizika i dat pregled predloženih mera kojima se oni svode na prihvatljiv nivo.

Naslov drugog dela knjige je: *Osnovni sistemi plaćanja i napredni sistemi plaćanja* (30-54 str.). Ovaj deo obuhvata četvrto i peto poglavlje. U četvrtom poglavlju napravljena je razlika između dva osnovna sistema plaćanja, koji se međusobno razlikuju prema tome da li svaka transakcija plaćanja učesnika u sistemu zahteva i trenutni prenos sredstava, ili je moguće kompenzovanje iznosa kod transakcija u kojima se isti učesnici pojavljuju na suprotnim stranama – jednom kao platioci, a drugi put kao primaoci sredstava. Prva grupa su *Real time gross settlement* sistemi (RTGS), kod kojih je svaka transakcija praćena trenutnim prenosom sredstava između učesnika. Druga grupa sistema nosi naziv *Designated time net settlement* sistemi (DTNS), i kod ovih sistema postoji samo jedan prenos ili prijem sredstava, u trenutku koji je tačno određen pravilima poslovanja. Ove dve grupe sistema su komplementarne, jer ih odlikuju međusobno dopunjive prednosti i nedostaci. Kroz peto poglavlje analizirani su napredni sistemi plaćanja, poznatiji kao hibridni i integrisani sistemi. Oba napredna rešenja zasnovana su na kombinaciji pozitivnih rešenja dva osnovna sistema plaćanja, sa ciljem prevazilaženja nedostataka koji svaki od ovih sistema nosi kroz dodavanje pozitivnih rešenja drugog osnovnog sistema.

U trećem delu, pod naslovom: *Inovacije u sistemima plaćanja* (56-94 str.), autor je kroz tri poglavlja analizirao trendove i faktore inoviranja sistema plaćanja. Šesto poglavlje prikazuje putanju evolucije sistema plaćanja, od početka uvođenja informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT) i stvaranja poluelektronskih sistema, preko DTNS sistema, kao prvih elektronskih sistema plaćanja, sve do integrisanih sistema plaćanja, kao najsavremenijih sistema nastalih u XXI veku. U

sedmom poglavlju autor identifikuje četiri faktora koja su dovela do stalnih inovacija u sistemima plaćanja, i to: razvoj ICT-a, koji je uslovni faktor, i tri pokretačka faktora: rastući obim rizika u sistemima plaćanja zbog povećanja broja i iznosa transakcija, međunarodne preporuke i standardi, pri čemu najveću ulogu igra BIS, i konkurencija između različitih sistema plaćanja. Kroz osmo poglavlje objašnjeni su ključni problemi modernih sistema plaćanja, koji deluju kao pokretački faktor inovacija u ovoj oblasti, ali i oni koji do sada nisu rešeni na adekvatan način.

Četvrti deo, pod naslovom: *Razvoj sistema plaćanja u odabranim državama* (96-212 str.), donosi analizu razvoja sistema plaćanja u tri velike ekonomije: Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), Evropskoj uniji i Japanu, a na samom kraju analizira se struktura i funkcionisanje *Continuous Linked Settlement* banke (CLS). Deveto poglavlje posvećeno je sistemima plaćanja u SAD-u, prvoj državi koja je uvela poluelektronske i elektronske sisteme plaćanja. U fokusu analize su sličnosti i razlike dva sistema za plaćanje velikih vrednosti, *Fedwire* i *Clearing House Interbank Payment System* (CHIPS). Analiza sistema plaćanja u Evropskoj uniji, u desetom poglavlju knjige, donosi zaključak da su evropske zemlje preuzele vodeću ulogu u inovacijama na globalnom nivou. Kao glavni faktor, autor navodi viši stepen konkurencije sistema plaćanja u zemljama Evropske unije, koji je dodatno povišen stvaranjem Jedinstvene platne zone u evro regiji (*Single Euro Payments Area* - SEPA). Ovakav vid konkurencije niži je u SAD-u, a naročito u Japanu, čiji je slučaj analiziran u jedanaestom poglavlju knjige. Specifičnost Japana, u odnosu na druge dve ekonomije, je postojanje tri paralelna sistema plaćanja sa tačno određenim odgovornostima, uslovljenim valutama i iznosima plaćanja. U dvanaestom poglavlju analizirano je funkcionisanje CLS banke. Iako u stručnoj literaturi nosi naziv „banka“, CLS je, zapravo, sistem međuvalutnih plaćanja koji omogućava simultan prenos dveju valuta (*payment-versus-payment* - PVP princip) u deviznim transakcijama i smanjuje kreditni rizik. Autor kritički analizira doprinose u smanjenju rizika, kao i segmente u kojima CLS nije mogao da u potpunosti anulira rizik deviznog poslovanja.

Kako su greške koje su u prošlosti nastajale usled disfunkcionalnosti sistema plaćanja dovodile i do

bankrotstava finansijskih institucija, značaj platnog sistema za stabilnost cele ekonomije je izuzetna. Autor definiše moguće probleme koji nastaju u procesiranju transakcija (na primer, rizik deviznih transakcija, pri čemu se javlja opasnost od promene deviznog kursa ili kapitalnog gubitka jednog od učesnika u slučaju kada transakciju zaključuju poslovni entiteti iz različitih vremenskih zona), i potencijalne mehanizme za njihovo rešavanje (u ovom slučaju problem se može rešiti simultanom isporukom valuta za oba učesnika u transakciji, po PVP principu).

Analizirana problematika je savremena, a posebnu vrednost knjizi daju praktični primeri organizacije sistema plaćanja najrazvijenijih ekonomija.

Najveći nedostatak knjige, koji priznaje i sam autor, je odsustvo analize sistema za saldiranje hartija od

vrednosti, koji su u savremenim uslovima važni mehanizmi svake nacionalne ekonomije. Zajedno sa mehanizmom za saldiranje hartija od vrednosti, sistemi plaćanja omogućavaju funkcionisanje *delivery-versus-payment* (DVP) principa, odnosno, simultanu isporuku hartija od vrednosti sa plaćanjem, kojim se smanjuje mogućnost nastanka kreditnog rizika u transakcijama sa hartijama od vrednosti. Kao poseban nedostatak knjige može biti i to što nisu inkorporirana rešenja platnih sistema u zemljama sa narastajućim ekonomijama (pre svega, u Kini i Rusiji), čime bi knjiga, pored iskustava najrazvijenih ekonomija, bila obogaćena i time otvorena mogućnost za komparativnu analizu sistema plaćanja.

Primljeno 26. juna 2014,
nakon revizije,
prihvaćeno za publikovanje 19. avgusta 2014.

Nenad Tomić je asistent na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, na nastavnim predmetima Platni promet i Elektronski sistemi plaćanja. Master studije završio je na *Facoltà di Economia Università di Roma "Tor Vergata"*, Italija. Student je doktorskih akademskih studija na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu. Glavna oblast njegovog naučnog istraživanja su elektronski sistemi plaćanja.